

Walenty Wójcik

Korektury rzymskie w statutach synodu diecezji wrocławskiej z 1592 roku

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 17/1-2, 91-100

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Bp WALENTY WÓJCIK

KOREKTURY RZYMSKIE W STATUTACH SYNODU DIECEZJI WROCŁAWSKIEJ Z 1592 ROKU

Bulla papieża Sykstusa V (1585—1590) *Immensa aeterni* z 22 I 1588 wspomniała w nakazie kontrolowania statutów synodalnych przez Kongregację Soboru tylko o synodach prowincjalnych. Niektórzy z kanonistów jak kard. G. De Luca, B. Z. Van Espen sądzili że obowiązek kontrolowania obejmuje również statuty synodów diecezjalnych. Natomiast F. Suarez był zdania, że tekst bulli należy ściśle interpretować i nie można rozszerzać kontroli na ustawodawstwo biskupów. Sama Kongregacja wyjaśniła 17 VI 1645, że nie miała zwyczaju badania i aprobowania statutów synodów diecezjalnych. Pomimo tego niektórzy biskupi przesyłali swe statuty synodalne do aprobaty. Prawdopodobnie szło także o nadanie im większej powagi i ułatwienie ich realizacji. Kongregacja przynajmniej w końcu XVI i w pierwszych dziesiątkach lat XVII w. przyjmowała statuty synodów diecezjalnych i badała je na równi z uchwałami synodów prowincjalnych¹. Później podejmował się nieraz tej pracy jeden z członków Kongregacji lub wskazany przez niego kanonista. Rewizja ta miała jednak charakter prywatny².

Gdy idzie o polskie synody diecezjalne, można stwierdzić, że Kongregacja Soboru zrewidowała 5 X 1588 statuty diecezjalne wrocławskie z 3—4 IX 1586³, 25 VIII 1594 — wrocławskie z paż-

¹ *Benedictus XIV De synodo dioeclesana*, t. III, Moguntiae 1842 s. 268 n (lib. XIII c. III 6).

² P. Hinschius, *Sytem des kath. Kirchenrechts*, t. III, Graz 1959 s. 664 uw. 8 (przedruk niezmienny z wydania Berlin 1883).

³ Bp Hieronim Rozrażewski (1581—1600) nie mogąc doczekać się odpowiedzi na wysłany wniosek o aprobatę wydał w 1588 r. drukiem swe statuty sprzed 2 lat. Po otrzymaniu od Kongregacji korektur statutów z 1586 r. ogłosił w 1589 r. drugie ich wydanie z uwzględnieniem poczynionych poprawek. Łóżnice między I i II wydaniem odnotował ks. Z. Chodyński, *Statuta synodalia dioecesis Wladislaviensis et Po-*

dziennika 1592, następnie płockie z 1593⁴, 1603⁵, 1612⁶, wrocławskie z 1612 r.⁷ Niektórzy biskupi polscy w XVII i XVIII w. przesyłali do Kongregacji zazwyczaj z okazji wizyty „ad limina” wydane już drukiem statuty swych synodów⁸. Inni — oddawali teksty statutów przed ich publikacją nuncjuszom apostołskim w Polsce celem uzyskania od nich urzędowej aprobaty⁹. Jeśli zestawimy ilość posiadanych informacji o korekturach rzymskich z lat 1588—1645 z liczbą około 100 synodów diecezjalnych odprawionych w tym czasie w 16 diecezjach polskich, dojdziemy do wniosku, że ogół biskupów nie był za rozszerzeniem obowiązku przepisane go w bulli „Immensa aeterni” na synody diecezjalne.

W zespole „Liber Litterarum” archiwum Kongregacji Soboru (obecnie „Pro Clericis”) w t. VIII (1592—1597) k. 297—302 znajduje się kopia listu tejże Kongregacji zawierającego korektury statutów synodu diecezji wrocławskiej z 12—14 X 1592¹⁰. Prefekt Kongregacji kard. G. Mattei¹¹ odesłał biskupowi wrocławskiemu

meraniae, Varsavia 1890 s. 95—121. W liście do biskupa wrocławskiego znajdującym się w archiwum Kongregacji Soboru w zespole „Liber Litterarum” t. VI (1585—1588) k. 325—327 podano wykaz korektur do tekstu synodalnego z 1586 r. A. Parisella, „Liber Litterarum” S. Congregationis Concilii, W: La S. Congregazione del Concilio (1564—1964), Città del Vaticano 1964 s. 458 zaliczył błędnie ten synod wrocławski do synodów prowincjalnych. Porównanie tego wykazu korektur z tekstem Chodyńskiego wskazuje że z 35 ingerencji opuszczono w druku 3. Dodano jeszcze 13 nowych zmian. Są to na ogół drobne poprawki, w części o charakterze językowym i gramatycznym.

⁴ J. Sawicki, *Concilia Poloniae*, t. VI, Warszawa 1952 s. 137 (cyt. CP).

⁵ W 1606 r. pisał biskup płocki do Kongregacji, że nie upłynął jeszcze rok jak ostatni synod „nuper a S. Congregatione recognita sibi que transmissa celebrata fuit”, Archivio Segreto Vaticano, sprawozdania wizytacji „ad limina”, diecezja płocka.

⁶ W piśmie z 4 V 1613 do Kongregacji czytamy o synodzie „eam ante annum celebratam a Sanctissimo Domino confirmatam mandatarius D. Episcopi humiliter petet”, tamże.

⁷ Tekst synodu z korekturami znajduje się w zbiorze sprawozdań „ad limina” w Archivio Segr. Vat. Opublikował go J. Sawicki, *Nieznane statuty synodu diecezji wrocławskiej z 1612 roku*, „Prawo kanoniczne” XV (1972) nr 3—4 s. 200—213.

⁸ W r. 1754 pisał biskup wileński M. Zienkiewicz: „synodum dioecesanam durante meo pastorali officio semel celebravi, quae per eam constituta fuere typis vulgata S. Eminentissimorum Congregationi examinanda submissi”, Arch. Segr. Vat., sprawozd. „ad lim.”.

⁹ W ten sposób zrewidowano statuty chełmskie z 1604 r., CP IX s. 119 i łuckie z 1607 r., CP III s. 21.

¹⁰ Na prośbę autora odnalazł tę korekturę p. dr Wiesław Müller, pracownik naukowy KUL. Za uczynność składam Mu serdeczne podziękowanie.

¹¹ N. Del Re, *I cardinali prefetti della S. Congregazione del Concilio dalle origini ad oggi (1564—1964)*, W: La S. Congregazione del Concilio, s. 269.

Andrzejowi Jerinowi (1585—1596) uwierzytelnioną kopię poprawionych statutów. Oryginał zachowano w archiwum Kongregacji. Do „Liber Litterarum” wpisano poczynione ingerencje z podaniem kart rękopisu i bliższych oznaczeń poprawionych zdań. Dokonano 75 korektur. Poprawiony tekst statutów synodalnych z 1592 r. opublikował biskup drukiem w r. 1595. Porównanie tego wydania, ogłoszonego ostatnio przez J. Sawickiego¹² z korekturami w „Liber Litterarum” pozwala stwierdzić, jaki był pierwotny tekst statutów i w jakim kierunku szły reformy potrydenckie w odniesieniu do poszczególnych instytucji prawa kanonicznego.

X

W przesłanym do Kongregacji „Ordo et processus synodi dioeclesanae” wstawili korektorzy w tytule biskupa między rzeczowniki „Dei gratia” dodatek „et Apostolicae Sedis”¹³. Skreślono też zwrot donoszący, iż biskup rozpoczęcie synodu „sua praesentia cohonestavit”. W sprawie zakonników zatrudnionych w duszpasterstwie uzupełnili korektorzy zwrot o przysyłaniu biskupom przez papieża swych bulli dla mnichów słowami „collationum et provisionum”. Do zadania o nienaruszonym prawie biskupa do przeprowadzania inwestytury beneficjatorów zakonnych wstawiono w nawiasach zdanie wtrącone: „videndae sunt hac de re Sacrae Congregationis notae infra titulo de parochis”. Kongregacja zmieniła też normę o dziedziczeniu mienia po zakonnikach mających beneficja skreślając zwrot „ab intestato decedant” i dodając w zdaniu o prawie tychże zakonników do sporządzania testamentów zaprzeczenie „non,,. Chodziło więc o zabezpieczenie władzy biskupa nad zakonnikami mającymi beneficja duszpasterskie i o dziedziczenie majątku po nich przez klasztor ze względu na ślub ubóstwa.

W rozdziale I część statutów „De fide et religione catholica” przekształciła najpierw Kongregacja zdanie o publikacji tych konstytucji synodalnych. Zamiast zwrotu „quibus tamen nec prioribus decretis tam dioeclesanae quam provincialium synodorum nec reliquis SS. Ecclesiae Catholicae... praeceptis... derogari volumus” podano „salvis tamen prioribus... ac reliquis...” Ujęto więc problem pozytywnie, podkreślając moc obowiązującą poprzednich statutów partykularnych i norm prawa powszechnego. Powołując się na uchwałę soboru trydenckiego (sess. XXIV cap. XII de ref.) zastąpili korektorzy wyraz „insistentes” na „adducti”. W miejsce przyjęcia tekstu soborowego jako podstawy działania podano, że norma ta skłoniła do podjęcia decyzji. W sprawie wyznania wiary

¹² CP X s. 597—645.

¹³ W liście publikującym tekst synodu biskup użył zwrotu „Dei gratia”, CP X s. 597.

wzmocniła Kongregacja normę nakazującą zastępując czasownik „*admoneantur*” na „*compellantur*”. W normie o składaniu wyznania wiary przez nauczycieli zaostrożono nakaz zastępując zwroty „*in posterum vero*” na „*in posterum etiam*”, zamiast „*vel fidei professionem faciant*” na „*nisi fidei professionem faciant*”, w miejsce „*certo si Ordinario visum fuerit*” na „*atque etiam si Ordinario visum fuerit*”. Gdy idzie o odebranie wyznania wiary, skreśliła Kongregacja „*coram commissario Nissensi vel archidiacono visitatoribus aliisque ad hoc deputatis*” pozostawiając tylko biskupa lub jego wikariusza generalnego. W miejsce „*coram*” wstawiono „*vel*” przed wzmianką o wikariuszu generalnym.

Prawdopodobnie pod koniec rozdziału II zawierającego formułę wyznania wiary i nakaz prowadzenia ewidencji osób, które je złożyły, skreśliła Kongregacja zdanie „*Si qui sunt alii, qui addentur propter...*” Chodziło zapewne o opuszczenie szczegółów. Mówiąc o treści kazań korektorzy dodali w rozdziale IV wyrażenia pejoratywne przy wzmiance o zaprzeczających dogmatach jak „*scelestis*” przy rzeczowniku „*Neotericis*” i „*impie*” między „*in dubium*” i „*vocantur*”. Pod koniec rozdziału V podano normę absolutną „*ut nemo nobis contradicentibus praedicare praesumat*” skreślając zdanie „*ut concionandi facultas*”, zawierające zapewne jakieś uwarunkowania co do prawa głoszenia kazań. Podobnie w odniesieniu do zakonników wstawili korektorzy normę gwarantującą uprawnienia biskupa „*idem quoque observandum est quoad regulares*”. W tym samym zdaniu w miejsce „*praedicandi sumat licentiam*” podano „*praedicare praesumat*” upraszczając normę i uzależniając pracę kaznodziejską kanoników regularnych i mnichów nawet w ich własnych kościołach od zezwolenia przełożonych. Uściślono też terminy podając, że zwierzchnik udziela zezwolenia — „*licentia*” a nie zgody — „*consensus*”¹⁴. Gdy idzie o kazania zakonników głoszone w innych kościołach, podkreślono, że bez zezwolenia ze strony biskupa w żadnym wypadku nie mogą oni występować. Czasownik „*audeant*” zastąpiono słowem „*possunt*” pozostawiając zaprzeczenie. Skreślono przy tym klauzulę „*non obstante quocumque privilegiorum praetextu*”. W odniesieniu do słuchaczy kazań usunęła Kongregacja sankcję karną na opieszających zastępując zdanie „*debita poenarum comminatione adigant*” zwrotem „*diligentissime hortantur vel potius auctoritate sua omnino curent*”. W końcu rozdziału VII skreślono zdanie o sankcjach na kaznodziejów zakonnych zrównując ich status z kaznodziejami spośród duchownych diecezjalnych.

¹⁴ Według obecnej interpretacji zezwolenie-*licentia* odnosi się do osoby głoszącej kazanie a zgoda-*consensus* lub *assensus* dotyczy słuchaczy, por. M. C. a Coronata, *Institutiones iuris canonici*, wyd. III, t. II, Taurini-Romae 1948 s. 259.

W rozdziale X zawierającym przepisy o nuczaniu katechizmu poleciła Kongregacja skreślić wiersz zaczynający się od słów „Quod si antiqua”. Może chodziło o jakiś dawny zwyczaj. W sprawie lekcji Pisma św. w klasztorach nakazali korektorzy, aby opaci bezwzględnie posiadali magistrów teologii. Spośród nich będzie można wybierać kandydatów do zarządu klasztorów lub do administrowania parafiami. Skrócono i zastrzono normę przyslanego tekstu żądając, aby opaci wysyłali swych zakonników na studia. „W rozdziale XI traktującym o książkach dodano po rzeczownikach „haereticorum libri” a przed rzeczownikiem „lectionis” przymiotnik „improbatae”. Nakaz niszczenia tych ksiąg — „extirpentur” zastrzono skreślając po tymże słowie klauzulę „quantum omnino licet”. Co do czytania tego rodzaju książek dodała Kongregacja do wzmianki o sankcjach przepisanych przez konstytucje Juliusza III i Pawła V „aliisque Romanis pontificibus”.

W rozdziale XII, „De parochis”, w miejsce słów zdania o nadawaniu parafii przez opatów wstawili korektorzy zdanie poboczne „ut occurrente vacatione parochialirum, quae iuris patronatus abbatiarum vel alias ecclesiastici fuerint, servetur ad unguem quod salubriter constituit idem concilium Tridentinum c. XVIII sess. XXIV vers... quod habetur decreto cap. XI sess. XXV de regul.” W miejsce tradycyjnych praktyk wprowadzono normy soboru trydenckiego i konstytucji Piusa V. Zastrzono też zakaz kumulacji beneficjów stanowiąc bezwzględnie „ut nemo plures ecclesias parochiales etiam iuris patronatus obtinere possit, quamvis earum fructus valde tenues exstant, nisi a Sede Apostolica dispensationem obtinuerit”. Temu celowi służyło też skreślenie zdania końcowego o szczupłości dochodów beneficjalnych.

W przepisach dotyczących szkół w rozdziale XIV poleciła Kongregacja dodać nakaz, aby nauczyciele składali wyznanie wiary według konstytucji Piusa IV¹⁵ i świeżo wydanego dekretu „Hicque, cum ...editum emittant”. Zastrzono zakaz pisania i drukowania ksiąg przeciwnych wierze zastępując w rozdz. XV wyraz „indifferenter (scribere)” bezwzględnym zwrotem „nulla ratione scribere”. Tak samo w sankcj karnej „sub poena arbitraria pecuniae” dodano groźbę kary najwyższej „sub poena anathematis ac arbitraria pecuniae”.

W części statutów „De cultu divino et ecclesiis” dodali korektorzy w rozdziale I do zadana o wzroście ilości wiernych normę prawną o nowych świątyniach „cum vero ex nostra licentia constituenda fuerit”. Podkreślono przez to powszechne prawo biskupa do udzielenia zezwoleń na budowę kościołów. W sprawie remontu

¹⁵ W tekście jest zapewne omyłka „Pii quinti”, por. Sawicki, CP X s. 624 uw. 10. s. 626.

świętyn wstawiła Kongregacja zdanie „parochiales autem instaurantur ex fructibus et proventibus ad easdem ecclesias quemadmodum pertinentibus, qui (si) non fuerint sufficientes, omnes patroni et alii, qui fructus aliquos ex dictis ecclesiis provenientes percipiunt aut in illorum defectum...”¹⁶. Przy klauzuli o przyrządzaniu do tych świadczeń wtrącono zdanie „quemadmodum opportune sancitum est decreto Tridentini concilii cap. VII sess. XXI”. Mówiąc o kościołach i kaplicach sprofonowanych rozszerzono nakaz rekonyliowania na wszystkie miejsca święte skreślając zdanie zacieśniające „illis, quae dotatae fuerint”. Korektorzy polecieli też opuścić normę o kaplicach prywatnych.

W rozdziale IV, o sakramencie chrztu, wykreślili kardynałowie zdanie dopuszczające wielu rodziców chrzestnych. Mówiąc o czasie przynoszenia dzieci do chrztu opuściła Kongregacja polecenie „intra octavam ab ortu diem baptisari curent”. Wstawiła nakaz, by troszczyć się o jak najszybsze udzielenie chrztu i w żadnym wypadku nie tolerować odkładania przyjęcia tego sakramentu poza ósmy dzień. — Zreźniej ułożyli korektorzy normę o bierzmowaniu opuszczając zdanie „non solum non negligendum” i dodając po zwrocie „cum pietate” że należy przyjmować ten sakrament również „et devotlone”¹⁷. Słusznie skreślono zdanie „et ne illius usus apud populum omnino vilescat et intereat” wzmacniając nakaz corocznego udzielania sakramentu Ducha św. wstawieniem łącznika „itaque” między słowa „singulis” i „annis”. Do początku rozdziału VI, o Eucharystii, dodała Kongregacja arenę: „Cum divinum illud... et admirabile sacrae Eucharistiae sacramentum, panis angelorum, animarum nostrarum salutare medicamentum, viaticum salutis aeternae et pretiosum futurae gloriae pignus summa cum religione et cultu administrari debeat...” Określenie „sacra Eucharistia” podnoszono na „sacrosancta”. Zwiększano częstotliwość przyjmowania Komunii św. — poza co najmniej 4 razy w roku jeszcze „in Paschate ex praecepto Ecclesiae”¹⁸, w większe zaś, dodając „vero”, święta — z pobożności. Przy święcie Wniebowzięcia zamiast określenia „divae” wstawiono „Beatissimae semper Virginis Dei Genitricis”. Przy „Nativitatis Domini” dorzucili korektorzy „nostri Iesu Christi”. W sprawie utrakwizmu zmieniono początek zdania o przyjmowaniu Komunii św. raz pod dwiema raz pod jedną postacią „Licet vero” na „Licet autem”. Do podmiotu „Eccle-

¹⁶ W wydaniu CP X s. 626 słusznie poprawiono na „defectu”. W rękopisie zamiast „illorum” podano „eorum”. Słuszne jest dodanie w nawiasach (si), czego brak w rękopisie.

¹⁷ W tekście CP X s. 630 opuszczono rzeczownik „pietate”. Według rękopisu powinno być: „illud sane cum pietate et devotione complectendum est”.

¹⁸ W wydaniu CP X s. 630 nie umieszczono dopełnienia „Ecclesiae”.

sia" dodali korektorzy „*Sancta Mater*”. Orzeczenie „*approbavit*” wzmocnili dodatkiem „*et pro lege habendam decrevit*”. Sam opis zezwolenia utrakwizm na nowo zredagowała Kongregacja: „*Quoniam vero ex indulto... praesentis decreti tenore*”. Mówiąc o podawaniu przez proboszcza nauki o Komunii św. pod jedną postacią podkreślono, że idzie tu o problem wiary. W miejsce „*accurate crediderint esse tantum sub una*” wstawiła Kongregacja „*accurate docuerunt, ex fide catholica esse tantum sub una*” oraz dodała zdanie końcowe, „*ac ita sanctam Ecclesiam semper credidisse*”. Specjalnie w odniesieniu do proboszczów i spowiedników zmieniono nakaz pouczania zastępując czasownikiem „*erudiant*” nakazem „*instruant*”. W poleceniu przekazywania, że jest bezpieczniej iść za zwyczajem Kościoła dodano „*magis necessarium et*”. W określeniu zwyczaju jako starożytny dorzucono „*religiosae... (consuetudini)*”. Przy określeniu „*Ecclesiae*” zastąpiono przymiotnik „*universalis*” zwrotem „*Sanctae Matris*”. Po rzeczowniku „*Neothericorum*” dopisano słowa „*non recte utentium*” oraz „*perperam*” przed czasownikiem „*imitentur*”. Wszystkie te zmiany podkreślają stanowisko Stolicy Ap. niechętne utrakwizmowi. — W rozdziale VIII, „*De poenitentia*”, poprawili korektorzy orzeczenie w zdaniu o konieczności zachowania sprawiedliwości otrzymanej na chrzcie „*velint*” na „*teneantur*”. Mówiąc o przypominaniu przez lekarzy, aby chorzy przyjęli sakrament pokuty wstawiła Kongregacja zdanie „*et salubrem Pii V sanctae memoriae observent constitutionem de aegrotis post tridum non confessis per medicos non invisendis*”. — W statucie o sakramencie kapłaństwa (rozd. X) dodali kardynałowie w zdaniu o udzielaniu święceń wyższych, zdanie „*quemadmodum Tridentinum concilium constituit*”. W normie o udzielaniu kapłaństwa tylko tym diakonom, którzy przebywali w seminarium, zastrzeżono swobodę decyzji biskupowi „*nisi aliter nobis visum fuerit*”. — W miejsce wzmianki o przeszkodach małżeńskich umeściła Kongregacja na początku rozdziału XI normę o trydenckiej formie prawnej zawierania małżeństw: „*Hortamur contrahentes matrimonium, ut in ecclesia non alibi contrahant, eosdemque monemus, quod nisi ex Tridentini concilii praescripto parochum et testes adhibuerint, matrimonium irritum erit et contrahentes ad sic contrahendum erunt inhabiles*”. Do zakazu błogosławienia małżeństw obcych parafian bez wyraźnego zezwolenia i upoważnienia proboszcza dodano „*aut nostra*” zapewniając w ten sposób zgodnie z dekretem trydenckim „*Temetsi*” uprawnienia Ordynariuszowi.

Skreśleniu uległ cały rozdział XVIII. Prawdopodobnie zawierał on normy „*De vita et honestate clericorum*”. W części „*De moribus*” w rozdziale II „*De castitate*” skreślono w tekście o konkubiacie duchownych zdanie „*dum aliqui sub figura et colore matri-*

monii, aliqui ex incontinentiae vitio". Zastąpiono je ogólniejszym sformułowaniem „et in maximum animarum suarum detrimentum in eo perseverant". Korektorzy dokładniej podali zakres osób, których strój podlega kontroli ze strony biskupa, dodając po wyrazie „omnes" zdanie „qui nostrae iurisdictioni subsunt". Co do prowadzenia procesów małżeńskich tylko z upoważnienia biskupa dodano „vel a Sede Apostolica". W normach dotyczących zakonników dwa razy dorzuciła Kongregacja jako podstawę prawną wzmiankę o uchwale soboru trydenckiego. W przepisie o zezwoleniu na wychodzenie zakonników z klasztoru zaostrzono zakaz, zastępując zwrotem o charakterze fakultatywnym zaczynający się od słów „maxime" bezwzględny zakazem „neque absque modo monasterio egredi permittantur".

W ostatnim rozdziale „De temporalibus" zmienili korektorzy brzmienie normy o prawie patronatu zastępując orzeczenie „vindicanant (ius)" czasownikiem „habeant". Rozszerzono normę na wszystkich zwierzchników kościelnych, którym patroni prezentują kandydatów dodając po zaimku „nobis" słowa „aut alius". W miejsce czasowników „comendent aut investiant" wstawiono „praesentent". W zakazie dla proboszczów, by nie obejmowali stanowiska bez instytucji kanonicznej, skreślili korektorzy słowa „sine investitura aut commenda nostra a quopiam" i dodali „sine canonica investitura servata forma concursus a Concilio praescripta". Opuszczono przy tym jakąś wzmiankę o dawnych praktykach zaczynającą się od wyrazu „Antiquis". Ostrzej sformułowali korektorzy normę o zaangażowaniu wikariuszy parafialnych dodając w miejsce „adiungant" nakaz „cogant rectores adiungendos sibi" i kończąc o zapewnianiu im utrzymania „et alias iuxta Tridentini concilii decretum, quod diligenter exequi curent". Mówiąc o alienacji mienia kościelnego wzmocniła Kongregacja zakaz przeznaczania patrymonium Kościoła na cele inne niż tego pragnęli ofiarodawcy, skreślając zdanie „nisi petita et obtenta licentia".

W przedstawionych korekturach zauważamy przede wszystkim dążność do utrzymania ciągłości prawa diecezjalnego i do rozszerzania jego organicznej zależności od norm powszechnych. Charakterystyczny jest brak wzmianek o zwyczajach lokalnych. Unikano przedstawienia ujemnych stanów faktycznych. Korektorzy podkreślali przy okazji konieczność realizacji uchwał soboru trydenckiego i wydanych w związku z nimi konstytucji papieskich. Zaznaczali, by statuty synodu diecezjalnego wpływały na wolę podwładnych i kierowały ich postępowaniem.

Poza podkreśleniem centralnego znaczenia Stolicy Ap. chciała Kongregacja wzmocnić władzę biskupa w diecezji. W szczególności chodziło o zachowanie czystości wiary przez składanie urzędowego jej wyznania oraz kontrolę nad kazaniem, nauczaniem

i piśmiennictwem. Jednocześnie podkreślano troskę o wykształcenie teologiczne. Wobec duchownych biskup wykonywał swą władzę przez dobór kandydatów do święceń, ujęcie ścisłymi przepisami prawa patronatu i czuwaniem nad ich zatrudnianiem i utrzymaniem. Żądano realizowania zakazu kumulacji beneficjów. W wielu wypadkach spotykamy podkreślenie zgodnie z uchwałami trydenckimi uprawnień biskupa wobec zakonników, zwłaszcza tych, którzy sprawują duszpasterstwo. Korektorzy wyrażali troskę o przeznaczenie patrymonium Kościoła czyli dóbr ofiarowanych na cele religijne. Wobec świeckich widoczna jest tendencja do stosowania zachęt i środków raczej duszpasterskich.

Ujęcie pastoralne zauważamy w normach dotyczących sakramentów św. Ustawodawca chciał wzmocnić ich oddziaływanie na wiernych. Chodziła zwłaszcza o sakrament pokuty i o Eucharystię. Żądano większego uświadamiania wiernych. Odnowienia rodziny spodziewała się Stolica Ap. przez wprowadzenie trydenckiej formy prawnej zawierania małżeństw. Widoczna jest przy tym troska o ścisłą terminologię, odpowiadającą ówczesnej doktrynie teologicznej i prawnej.

Statuty diecezjalne poruszały problemy miejscowe. Korektorzy chcieli przez drobne skreślenia i wstawki nadać kierunek podejmowanym reformom i uwypuklić ich związek z reformą przeprowadzoną w Kościele Powszechnym.

ZUSAMMENFASSUNG

RÖMISCHE KORREKTUREN IN DEN STATUTEN DER BRESLAUER DIÖZESANSYNODE v. J. 1592

In X Bande des Werkes „*Concilia Poloniae*” (S. 275 Anmerk. 41) bedauert Prof. Dr. Jakub Sawicki, er konnte nicht feststellen, welche Korrekturen die Konzilskongregation in den Breslauer Synodalstatuten v. J. 1592 vornahm. Im Archiv dieser Kongregation, die jetzt „*per il Clero*” dem Breslauer Bischof Andreas Jerin (1585—1596) bekannt gegeben heisst, befindet sich die Abschrift des Briefes (Abteilung „*Liber Litterarum*”, Band VIII (1592—1597), Karten 297—302) womit die Korrekturen wurden. Es gibt 75 Korrekturen. Setzen wir sie an die Seite des Textes, den Sawicki drucken liess, so können wir feststellen in welcher Richtung das Eingreifen des hl. Stuhles ging.

Vor allem bemerken wir dass die Kongregation die Erhaltung der Kontinuität des Partikularrechtes und die Erweiterung seines organischen Zusammenhanges mit dem allgemeinen Rechte erstrebte. Die Erwähnungen von dem Gewohnheitsrechte und die Beschreibungen bedauernder Zustände wurden gestrichen. Der hl. Stuhl wollte die Beschlüsse des Konzils zu Trient und die damit gebundenen Konstitutionen der Päpste verwirklichen. Das Bestreben der Kongregation ging dahin, dass die Statuten der Diözesansynode die Handlungsweise der Geistlichen und Laien lenken.

Die vorgenommenen Korrekturen unterstrichen die zentrale Stellung Diözese. Der Bischof nahm das vorgeschriebene Glaubensbekenntnis des hl. Stuhles und die monarchische Gewalt des Bischofs in der entgegen und überwachte die Predigten, die Unterweisung des Glaubens und das religiöse Schrifttum. Er liess die Kandidaten zu den Weihen zu und kontrollierte die Verwirklichung der Patronatsrechte, die Beschäftigung und die Erhaltung der Geistlichen. Der hl. Stuhl überwies dem Bischof die Gewalt über die Religiösen, die in der Seelsorge tätig waren. Das Kirchengut sollte nur den religiösen Zwecken dienen. Den Laien gegenüber sollten nicht so die Strafen als vielmehr die Anregungen und die seelsorgischen Mittel angewendet werden.

In den Statuten, welche die Sakramente behandeln, bemerken wir den seelsorgischen Standpunkt. Es handelte sich besonders um das Sakrament der Busse und der hochheiligen Eucharistie. Die Kongregation hoffte, dass die Familie durch die Einführung der tridentinischen Rechtsform der Eheschliessung erneuert werde.

In den Texten der Synodalbeschlüsse wurde die Terminologie nach der damaligen theologischen und kanonistischen Doktrin verbessert. Die Kongregation wollte durch nicht grosse Streichungen und Beischriften den Reformen Richtung geben und ihren Zusammenhang mit der Reform in der lateinischen Kirche verdeutlichen.